

Галина Івашків

Докторка мистецтвознавства, провідна наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України

e-mail: halynaivashkiv@ukr.net | orcid.org/0000-0003-2359-6735

Halyna Ivashkiv

D.Sc. in Art Studies, Principal Research Fellow at the Ethnology
Institute at the Academy of Sciences of Ukraine

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЙКІВСЬКИХ І ЛЕМКІВСЬКИХ ПИСАНОК З ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ЕТНОГРАФІЇ ТА ХУДОЖНЬОГО ПРОМИСЛУ

ARTISTIC CHARACTERISTICS OF BOYKO AND LEMKO PYSANKY FROM THE MUSEUM OF ETHNOGRAPHY AND CRAFTS COLLECTION

DOI: 10.31500/2309-7752.20.2024.337898 | УДК 738.8 (477) “18/19”

Анотація. Збірка писанок Музею етнографії та художнього промислу (МЕХП) Інституту народознавства НАН України є однією з найбільших в Україні — вона нараховує близько 13 тисяч одиниць збереження, які походять з багатьох історико-етнографічних регіонів, зокрема Опілля, Поділля, Середньої Наддніпрянщини, Волині, Полісся, Гуцульщини, Покуття, Бойківщини, Буковини, Надсяння, Підляшшя, Лемківщини і Холмщини. Найдавнішою у збірці є пам'ятка 1882 року з Опілля. Більшість збережених писанок датована першою третьою ХХ століття. У цій статті аналізуємо бойківські та лемківські писанки того часу, акцентуючи на їхніх художніх особливостях, зокрема розподільчих схемах (відповідно писанка може бути «двопільна», «чотирипільна», «восьмипільна» і типу «барильце»), а також на мотивах декору, зображень, колористиці тощо. Писанки з Лемківщини і Бойківщини мають спільні та відмінні риси у техніці виконання, підборі елементів розпису. У зазначених історико-етнографічних регіонах за способами прикрашення і техніками розпису писанки можна поділити на крашанки, шпильчасті, шкрябанки та написані способом воскового резервування. Важливо акцентувати на подібних геометричних і рослинних мотивах, а також рідкісних зображеннях (фігурних — у декорі писанок з Бойківщини і риби — на писанках з Лемківщини). Цікавими є дані про авторство та час написання, а також про роль писанок у календарних і родинних обрядах.

Ключові слова: фондова збірка писанок у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, інвентарні книги, писанка, бойківські і лемківські писанкарі, мотиви декору, колір.

Abstract. The collection of pysankas (Easter eggs) at the Museum of Ethnography and Crafts, Ethnology Institute of the Academy of Sciences of Ukraine, is among the largest in the country. It comprises about 13,000 items originating from various historical and ethnographic regions, including Opillia, Podillia, Middle Naddnyprianshchyna, Volyn, Polissia, Hutsulshchyna, Pokuttia, Boikivshchyna, Bukovyna, Nadsianina, Pidliashshia, Lemkivshchyna, and Kholmshchyna. The oldest pysanka, from Opillia, dates to 1882, while most preserved examples are from the first third of the 20th century. This article analyzes Boiko and Lemko pysankas of that period and highlights their artistic specificity. In particular, it examines division schemes—including two-field, four-field, eight-field, and barrel-like pysankas—motifs of décor, and color patterns. Pysankas from Boikivshchyna and Lemkivshchyna share both common and distinctive features in technique and decorative elements. Based on décor type and painting technique, they can be classified as *krashanky* (dyed eggs), *shpylchasti* (pin-painted eggs), *shkriabanky* (scratched eggs), and those painted with a stylus using the reservoir method. Common geometrical and vegetal motifs are identified, along with rare images such as human figures on pysankas from Boikivshchyna and fish on pysankas from Lemkivshchyna. Finally, information about the authors, dates of creation, and the role of pysankas in calendar and family rituals is emphasized as particularly significant.

Keywords: collection of Easter eggs at the Museum of Ethnography and Artistic Crafts of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, inventory books, pysanka, Boiko and Lemko pysanka makers, motifs of décor, color.

Постановка проблеми. Тема дослідження збірки писанок з Бойківщини і Лемківщини, які зберігаються у Музеї етнографії та художнього промислу (МЕХП) Інституту народознавства НАН України, є актуальною, оскільки досі не була предметом докладного наукового розгляду.

Писанку називали «домашнім талісманом» (Микола Сумцов) чи апотропейоном (Вадим Щербаківський), «талісманом» або «знаменем, який творить зміст двох релігійних світоглядів» (Дем'ян Горняткевич). В українській писанці втілено віру наших предків у кращу долю свого народу, оспівано його історію, велич і красу. Українські майстрині часто вважали свою роботу «родом таємничої функції» [1, с. 2]. Вони створювали свої маленькі художні витвори з великою пошаною до Великодня, адже були віруючими, а також на радість собі, своїм родичам та іншим важливим для них особам. І. Гургула слушно зауважувала, що «взористі писанки чи барвні крашанки є доказом мистецької творчості і оригінальності жінок» [3, с. 5].

Метою статті є мистецтвознавчий аналіз художніх особливостей писанок з виокремленням їхніх типів, способів прикрашення, композиційних схем за розподільчими лініями і основними мотивами декору. Декор писанок з означених регіонів має спільні та відмінні риси, на які варто звернути увагу.

Аналіз досліджень і публікацій. Українська писанка стала об'єктом досліджень ще від 1870-х років, інтерес до неї не втрачається й дотепер. Назвемо публікації Ф. Вовка, О. Косачевої (Олени Пчілки), П. Литвиної, М. Сумцова, Ф. Крчека, М. Кордуби, С. Кульженко, а також В. Шухевича, В. Щербаківського, С. Таранушенка, І. Гургули, Е. Біняшевського, З. Єлиїва, В. Манько та інших дослідників [4, с. 1260–1262]. Про писанкарство Бойківщини йшлося у нарисі «Бойківські писанки» (1934) Михайла Скорика [16, с. 20–28, 5 табл.]. Матеріалом для дослідника були понад 500 писанок з музею «Бойківщина» в Самборі, 70 рисунків пам'яток з Музею НТШ (надав Ярослав Пастернак), з музею «Верховина» (5 шт., Стрий) та з приватної колекції (8 шт.). Бойківські писанки з Жукотина аналізував Володимир Кобільник (1937) [8]. Лемківські писанки у своїх дослідженнях частково розглядали Северин Удзеля (1934) [23], Франц Коковський (1934) [9, с. 100–101], Юліан Тарнович (1941) [19] та інші. Про загальну характеристику та аналіз окремих пам'яток МЕХП йшлося у розділах до колективних монографій, статтях у періодичних виданнях, путівниках чи альбомах, зокрема Олександра Ляшенка і Марії Горбаль

(2002) [11; 12], Ольги Олійник (2020) [14; 15] та інших дослідників. Про бойківські та лемківські писанки зі збірки МЕХП частково йшлося також у статті Галини Івашків (2024) [4, с. 1258–1294].

Виклад основного матеріалу. Ще задовго до християнства яйце набуло символічного, а згодом і культурного значення у давніх народів, адже було джерелом життя, символом сонця, світла і тепла. Яйця дарували один одному на Новий рік, навіть закопували у місцях, де мали будувати місто (наприклад, Неаполь). Яйце шанували народи Індії, Єгипту (поставало в образах бога Кнефа і Пта), країни античного світу (Греція, Рим) тощо.

Перші збережені писанки були керамічними, про що свідчать численні археологічні матеріали [4, с. 1260]. Відомий український мистецтвознавець Михайло Станкевич висловив припущення, що глиняні писанки у той час «правили за своєрідну ритуальну модель справжніх писанок» [18, с. 218]. Цікаво, що скрупульозний дослідник бойківських писанок Михайло Скорик керамічними писанками вважав «хихички» — глиняні порожнисті кулі з камінцями-«душею» всередині, які виготовляли у Старій Солі [16, с. 25].

Міфологічні легенди про створення світу, в яких важлива роль відводилася яйцю, були поширені серед слов'янських народів. У часи християнства писанки асоціювалися з підготовкою та святкуванням Великодня, про що складено чимало легенд. Відомо, що бойки й донині пишуть писанки «на пам'ятку, що Ісус Христос воскрес», часто згадують легенду про те, як Мати Божа, написавши багато писанок золотом «кисткою» («кесткою»), пішла до Пилата просити, щоб не мучив її Сина і видав їй Його тіло. Саме тоді й сталося чудо: після звістки, що Ісус Христос воскрес, білі яйця перетворилися на червоні крашанки [16, с. 20]. В іншій легенді йшлося про те, що з ран Ісуса полилася кров, а з кожної крапинки постала крашанка — червона писанка. В кінці XIX — на початку XX століття у Долинському повіті (Демня, Кальна, Лолін, Максимівка, Новошин, Пачиків, Розточки тощо) була поширена легенда, що коли Ісус Христос молився на Оливній Горі, Мати Божа впала на землю перед Пилатом — писанки червоної і чорної барв «розсипалися по світу» [21, с. 217]. Ще одна легенда зафіксована у лемківському селі Карликів — каміння, яке кидали в Христа, перетворилося на писанки [9, с. 101].

Писанки писали майже в кожній хаті по всій Україні, а їх виготовлення нерідко залежало від місцевих звичаїв. Бойки традиційно це робили напередодні

Великодня (переважно у Чистий четвер і Страсну п'ятницю), на сам Великдень (пополудні або ввечері) і аж до Томиної (Провідної) неділі, рідше під час Зелених свят [16, с. 23]. Цікаво, що у Грозьовій писали тільки протягом Великодніх свят у час, вільний від Богослужінь. Натомість у Нересниці це відбувалося тільки з 9-ї години Великої п'ятниці, а в Нягеві — у Великодне Навечір'я [16, с. 23].

Авторами писанок здебільшого були дівчата (від 14 років, а частіше 16–19 років зі «скінченою народною школою»), жінки 21–26 років або «старі баби», рідше чоловіки. Згідно записів однієї з Інвентарних книг МХП, серед бойківських чоловіків відзначався «селянин літ 40 з укінченою народною школою», який у 1908 році був «найлучшим писанкарем» у селі Хащів Турківського повіту. Саме тоді до музею надійшло 13 писанок з Хащева [7, II, с. 13].

На Бойківщині та в інших регіонах жінок, які створювали писанки за гроші для тих родин, де не було дорослих дівчат або загалом осіб, що могли писати писанки, називали «писарками» або «писанчарками» [16, с. 23]. Кількість замовлених великодніх яєць залежала від заможності господарів, а розрахунок був яйцями або грішми (10 кр. за одну писанку платили на Бойківщині) [10, с. 177]. Зазначмо, що у бойків та лемків, як і по всій Україні, писанки виконували оберегову функцію: у Білках їх тримали до другого Великодня, в Тираві Волоській прикрашали хату, а в Середниці шнурок із 6–8 писанок вішали під стелею — при потребі їх відрізували і вони були своєрідним захистом від грому [16, с. 22–23]. Найкращі писанки лемки дарували священникові, а ті писанки, які зберігалися від попередніх років, освячували знову. Окрім того, на Лемківщині різнокольорові видуті крашанки («видутки»), нанизані на нитку, вішали під образами, над вікнами, на сволоку, солом'яному павуку біля стайні, на плодкових деревах [12, с. 318; 15, с. 303].

Відомо, що дівчата дарували писанки нареченому та іншим хлопцям на Великдень — одна бойкиня могла написати їх пів копи (30 штук. — *Г. І.*) [16, с. 22]. Матері з Бойківщини виготовляли святкові великодні яйця своїм дітям (для ігор, на уродини) та іншим членам родини, хрещені мами — похресникам.

На Лемківщині, якщо хрестини припадали на Великдень, то куми приносили багато писанок породіллі. Тоді давали писанок «по десять, стільки, скільки є вже в тої мами-куми старших дітей» [19, с. 155]. Зафіксовано й деякі похоронні обряди бойків — крашанки клали дорослим (Волосате) та малим дітям (Нягів)

у домовини — у праву руку (Нересниця) або біля її голови (Середниця), «бо так годиться» [16, с. 25]. У деяких селах (Крайня Бистра, Руська Поруба) під час великодніх свят писанки приносили на могили лише тим, хто помер до року [13, с. 114–116]. Померлим приносили зазвичай чорно-білі писанки як пошану до них і подяку за охорону від злих сил.

Важливо зафіксувати не лише регіони, а й конкретні населені пункти, звідки привозили писанки до музею, головню Музею Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), збірка якого є складовою МХП. Відтак, Бойківщина представлена пам'ятками з таких місцевостей: Бітля, Боберка, Лужок Горішний, Нижня Яблунька, Хащів, Ясениця Замкова — п. Турка; Ляхівці, Саджава — п. Богородчани; Белеїв, Болехів, Вишне, Витвиця, Надіїв, Солуків, Тростянець, Цінева, Яблунів, Якубів — п. Долина; Лібухова — п. Старий Самбір; Петранка — п. Калуш; Блажів, Фельштин (Фульштин) — п. Самбір; Рудки — п. Дрогобич тощо. Деякі шпильчасті писанки походять із Самбора, Турки або населених пунктів півдня Дрогобицького повіту, що зафіксовано в Інвентарних книгах МХП. Деякі лише загально означені бойківським регіоном.

За даними Інвентарних книг МХП, писанкарями з Лемківщини були мешканці таких сіл та містечок: Вислічок, Височани, Карликів, Межибрід — п. Сянок; Сторожі Великі, Чорноріки — п. Кросно; Лукавиця — п. Ліско тощо.

За способами прикрашення й техніками розпису писанки (здебільшого з курячих, рідше гусячих, качах, голуб'ячих чи воронячих яєць) можна поділити на такі різновиди: крашанки, шкрябанки та розписані воском за допомогою прийому накрапування, шпильки (булавки) або писачка (писальця). Прилади для написання писанок на Бойківщині називали по-різному: «кестка» (Грозьова), «кистка» (Середниця), «качало» (Романова Воля, Дзвиняч), «писачка», «канюк» (Потік Великий), «пищок» (Білки, Нересниця, Данилово). У Гусному для цього використовували дріт або гусяче перо.

По всій Україні дуже шанували писанки червоного кольору, адже він був символом Воскреслого Христа. «Що червоне, то файне» або «красне», — говорили мешканці Долинського повіту. Натомість у деяких селах Добромисьького повіту вірили, що червоний колір жалобний — «це пам'ятка червоної крові Христа» [21, с. 228].

Найпростішими у виготовленні на Бойківщині, як і по всій Україні, вважають крашанки — яйця, пофарбовані в один колір. Уже зазначалося, що серед

різноманіття кольорів найбільшою популярністю у цьому регіоні користувалися червоний та чорний. Крашанки, які вважали найдавнішими, робили переважно у Великодню суботу; бойки цей процес називали «сливити сливки», а відповідно таке великоднє яйце — крашанкою (Потік Великий, Нересниця, Гусне), «сливою» (Потік Великий), «сливкою» (Грозьова), «гавкою» (Потік Великий) або «галункою» (Середниця) [16, с. 23].

У мистецтвознавчому аналізі видів великодніх яєць важливо брати до уваги питання поділу їх на поля — писанки, які не мали поясків, називали «безпоясницями» [17, с. 197]. Поверхню яйця зазвичай розділяють однією, двома або кількома вертикальними (поздовжніми) тонкими прямими лініями, лініями з гачками, кривульками або «смереками», одинарними чи подвійними «ланцюжками» тощо. Найпоширенішим є поділ на два поздовжні поля (два «лиця», писанка «двопільна»), що сприяє розміщенню симетричних або асиметричних мотивів великого розміру. Поздовжні лінії інколи ділять яйце на чотири поля і писанка стає «чотиріпільною». Коли лінія проходить і впоперек (по екватору), то писанка вже «восьмипільна». Рідше трапляються схеми з двома розподільчими горизонтальними поясками (тип «барильце»), лініями під гострим чи іншими кутами до осі.

Від кінця XIX століття на Бойківщині та Лемківщині поширеною була техніка шпильчастого розпису, яку найбільше практикували у Долинському, Дрогобицькому, Калуському, Самбірському, Старосамбірському і Турківському повітах. Круглою голівкою шпильки (для зручності її встромляли у кінець палички) набирали розігрітий віск і виводили оригінальний штрих з округлим потовщенням на одному кінці та загостренням на іншому. Такий спосіб створення виробу майстрині називали «дзьобати писанку». У композиційній схемі бойківських шпильчастих писанок розподільчі пояски здебільшого не застосовували, ними зрідка служили вишукані вертикальні та поперечні смуги з «півзвіздками» тощо.

Деякі елементи розпису іменують «краплями» чи «сльозами» («сльозами Божої Матері»), а у випадку їхнього вдалого повторення чи у поєднанні з іншими мотивами з'являються цікаві «мерехтливі» візерунки. М. Скорик писав, що «стилево написана писанка викликає враження, наче б ціла її поверхня кружляла, була в руху» [16, с. 25].

У групі фондових шпильчастих писанок першої третини XX століття з означених регіонів переважає тло цибулястого або брунатного кольору, хоча

трапляється й червоне, фіолетове та гірчичне, рідше чорне. Серед узорів білого кольору найбільш поширеними були мотиви «на зізди», «на зіздки» та «півзіздки» у найрізноманітніших комбінаціях — як у значенні основних, так і доповнювальних. У декорі однієї писанки інколи може бути поєднано від одного до чотирьох, а то й більше мотивів (п. Дрогобич). Варіативність виявляється у формі самої «зіздки» — багатопроменева з одним центром або зі смерекоподібними пелюстками, а також у способі їх подачі на полях бойківських і лемківських писанок. Узори можуть складатися з розеток однакового розміру переважно на кінцях (торцях) по одній, три чи п'ять по горизонталі, що можна побачити на прикладі писанок навіть з одного населеного пункту — Боберки, п. Турка (Іл. 1).

Простір між «зізтками» інколи заповнювали крапками (узор «на зіздки і крапки») чи «соснами» (Блажів, п. Самбір) або де-не-де поодинокими малими хрестами. Привабливою композиційною схемою є й вертикальна подача «зіздок» — від торцевих мотивів поле писанки уявно поділено на три смуги, де по дві укладено такі ж самі «зіздки». Поділ на смуги інколи здійснено рядами з малих хрестиків, поміж якими подвійні «зіздки», чи двома рядами «півзіздок» (п. Дрогобич) (Іл. 2).

Бойківські писанкарі застосовували й метод асиметрії, наносячи узор шпилькою на вершках різної форми (1939). Деякі з розеток обрамлено крапками. Цікавими є спостереження щодо відстані між кінцевими та іншими розетками на полі яйця — одні можуть майже торкатися «слізками», інші, дещо зменшені, завдяки більшій відстані видаються виразнішими у композиційній схемі. Тут якраз виявляється витончена майстерність одних писанкарів та деяка невпевненість у творенні візерунків на писанках початківців або людей, які не мали до цього процесу особливого хисту. У декорі шпильчастих писанок рідкісними є композиційні схеми з мотивами великих листків, подібних до «смерекових» та укладених вертикально (Бойківщина) (Іл. 3).

Наповненістю різними мотивами відзначається композиційна схема шпильчастої писанки з брунатним тлом: «зіздки» на кінцях, довкола яких коло зі скісних палок (вони сприяють рухливості узору), а по горизонталі — ряд «півзіздок» з крапчастим обрамленням з одного боку. Візерунок вдало продумано — це стосується як вибору елементів, так і гарного брунатного кольору тла, що контрастує з білим кольором (1913, Бітля, п. Турка.). Крапчасте обрамлення інколи застосовували у створенні мотивів «смерек».

Лемківські шпильчасті писанки у фондах МЕХП також мають тло різного кольору: цибулясте, червоне, рожеве, фіолетове, брунатне. «Скромні та не такі приманчиві лемківські писанки, як гуцульські, або в деяких селах Ярославщини, а проте є в них своєрідна краса», — писав Ф. Коковський [9, с. 100]. Подібні міркування висловлював і Юліан Тарнович. За його спостереженнями, лемківські писанки «не є багаті на вибагливі взори, простенькі, але гарні, типово лемківські. Кругло написані пасочки тоншим кінцем до середини означають сонце, менші — зірки; інші взори: цвіти, хрестики, цятки та легка проба мережок. Писанки звичайно одно- або двокольорові» [19, с. 155], переважно з червоним або чорним тлом з мотивами крапок, крапчастих розеток, хрестів і «смерічок» [23, s. 32, rys. 12].

Округлі «зірочки» часто укладали на кінцях писанок, а на поперечній смугі поєднували зі «смереками» або «вітрячками» і хрестами (1928, Лукавиця, п. Ліско). Мотив «на зірочки» на кінцях рідше обрамлювали колом із зубцями або крапками (п. Сянок). Поміж мотивом «на зірочки» майстрині інколи вставляли ряди крапок або крапчастих розеток (Карликів, п. Сянок). Цікаво, що мотиви «на зірочки» могли мати й хрещату форму (1928, Лукавиця). У декорі шпильчастих писанок оригінальними є композиційні схеми з грецькими хрестами у центрі «зірочок» на вершках та поміж «зірочками» по екватору писанки (Вислічок, п. Сянок) (Іл. 4а/б).

Виразними рисами позначена інша композиційна схема з мотивом «сніпок», «сніпків», укладених по екватору лемківської писанки (1913, Чорноріки, п. Кросно). Писанки з подібним мотивом, як і вишивки, були поширені серед лемків Східної Словаччини, де він постав як «мотив аграрної культури» [13, с. 67] (Іл. 5а/б).

У декорі шпильчастих бойківських і лемківських писанок звіриний орнамент переважно не відтворює цілих тварин чи птиць, а лише їхні поодинокі частини. Домінує узор «на курячі лапки», що може бути основним: 1) укладений по одному та по два у вертикальні ряди поля писанки (1913, п. Самбір, Бойківщина); 2) укладений у два горизонтальні ряди (перша третина ХХ століття, п. Сянок); 3) доповнювальний до складніших узорів (п. Дрогобич). Як бачимо, з таких, здавалося б, одноманітних рисок і крапок талановиті майстри створювали численні вишукані узори шпильчастих писанок. Писанки зі шпильчастим розписом з означених регіонів зазвичай були двокольорними, рідше траплялися триколірні, включаючи колір тла (наприклад,

поєднання «пелюсток» червоного і білого кольорів на фіолетовому тлі; п. Дрогобич) (Іл. 6).

Великодні яйця, суцільно пофарбовані в один колір та прикрашені витонченими візерунками за допомогою гострої шпильки, шила або ножа, рідше «куска заліза із сокири, коси або серпа», на Бойківщині називали «шкробанками», «різьбянками» або «різьбянками». М. Скорик зазначав, що техніку видряпування зафіксовано лише у кількох селах цього регіону, зокрема Плоскому, Мшанці, Тернівці і Грозьовій [16, с. 23]. За даними Інвентарних книг МЕХП за 1913 рік, «шкробанки» виготовляли також в Лихівцях і Старуні (п. Богородчани) [7, II, с. 32]. На Лемківщині «шкробанки» були поширені у Лабовій і Ольці [12, с. 320].

Зауважмо, що в основі декору бойківських «різьбянок» лежать рослинні узори: 1) горизонтальні гілочки укладено впоперек писанки типу «барильце», тут наявні лише окремі геометричні елементи (1936, Ясениця Замкова, п. Турка); 2) по всій поверхні писанки без розподільчих поясів та з чорним тлом звивисті гілочки з розетками та листками (перша третина ХХ століття, Саджава, п. Богородчани); 3) зі смерековими еліпсами, гілками, «сонічками і листками» (перша третина ХХ століття, Саджава). Перевага рослинних мотивів, ймовірно, пов'язана з технічними можливостями та використанням названих інструментів — легше вишкрібати звивисті гілки, аніж прямі лінії (Іл. 7–8).

Писанками називають також великодні яйця, які декорували візерунками у два або більше кольорів з використанням двох способів воскового резервування. Один полягає у крапуванні («цяткуванні») воском, інший — у розписі писальцем. У багатьох регіонах України застосовували техніку крапання, коли капали восковою свічкою на яйце. Натомість у Калуському повіті «крапанки» («накрап'янки») інколи виготовляли за допомогою гребеня і твердої щітки, відтак створювали різнокольорові крапки по цілій яєчній поверхні [22, s. 43].

Найбільш поширеним був розпис писачком: на яйце наносили восковий візерунок, а потім занурювали у фарби — від світлішої до темнішої. Той факт, що архаїчні мотиви, головню геометричні, зокрема солярні знаки та хрещаті композиції, найдовше збереглися на Поліссі, Гуцульщині, Бойківщині та Лемківщині, пояснюють тим, що упродовж віків ці регіони були малодоступними. Відтак геометричний орнамент, який є найстарішим і з багатою символікою, вважається «своєрідним письмом, графічним уявленням якоїсь ідеї» [1, ч. 9, с. 3].

Перші символи були сонячними (або солярними) — «свастика», «трикветр», «сонічка», «ружі». Ймовірно, у язичництві все це пов'язувалося з атрибутами, ритуалами та священними знаками. В. Щербаківський вважає, що існувало лише три типи писанкових орнаментів: «свастика», «трикветр» і «розета» [20, с. 7–9]. Важливо проаналізувати мистецькі особливості, зокрема композиційні схеми з цими мотивами, виразність форми та колористику в оздобленні великодніх яєць з Бойківщини та Лемківщини.

«Свастика» була відома всім індоєвропейським народам як уособлення Сонця, світла, тепла, знак добра і щастя, символ чотирьох пір року, чотирьох сторін світу, чотирьох вітрів тощо. З огляду на символічний характер свастика займає одне з провідних місць у писанковій орнаментиці, а трапляється також в оздобленні різьблених ручних хрестів, вишивок та кераміки [6, с. 180–183].

В оздобленні писанок із означених регіонів знак «свастики», чи «саввастики», виступає основним або доповнювальним. Варіативність пов'язана з розташуванням та розмірами знаку на площині яйця. Як основний мотив він може займати лише кінці бойківських і лемківських пам'яток (Лібухова — п. Старий Самбір; Сторожі Великі, Карликів — п. Сянок). У декорі восьмипільної писанки з чорним тлом знак «свастики» бачимо і на вершках, і на перетинах ліній по екватору пам'ятки (п. Турка). Маленьким штрихом-доповненням до композиційної схеми є крапчасті ромби, які також наповнені символікою. Натомість писанкарі Карликова, оздоблюючи великоднє яйце, не ділили його лініями на поля, а досить великі знаки «свастики» укладали на кінцях і поперечній смузі, що разом із тлом цибулястого кольору надавало візерункові виразності, ще більше підкреслювало рухливість композиційної схеми (Іл. 9).

У писанкарстві Бойківщини та Лемківщини застосовували мотив «трикветра» («тринога», «тройчака»), що складається з трьох гачків з одним центром і є символом плодючості та обороту Сонця на небі. «Трикветри» досить великого розміру, прикрашені зубцями, могли міститися на кінцях лемківських писанок — тоді по горизонталі пам'ятки їх розділяла лише кривулька (Височани — п. Сянок). У фондовій колекції три писанки 1914 року, ймовірно, походять з Карликова, оскільки вони оздоблені такими ж знаками-символами, і за почерком вважаємо їх роботою одного автора. Узор однієї з них складено повністю з «трикветрів» — два з них (досить великого розміру та прикрашені гачками) містяться на вершках пам'ятки, третій,

обрамлений крапками, разом із «смерекою» займає центральну частину поля. У подібній композиційній схемі ще однієї пам'ятки великі «трикветри» на кінцях розділяють розподільчий поясок у вигляді горизонтальної кривульки, а доповнювальними мотивами виступають малий хрестик і крапки. Натомість в основі розпису третьої писанки «трикветри» знову на вершках, проте доповнення різняться мотивним підбором з «курчячих лапок» з одного боку та поєднання різних мотивів «сонічка» і «смереки» з іншого. Подібні «сонічка» на полях писанки поєднано з «трикветрами» на її кінцях, де разом з крапчастим обрамленням вони додають візерункові певної об'ємності (п. Дрогобич). Натомість виразність аналогічної композиційної схеми та вагомість цього знаку підкреслено простим рядом крапок на екваторі писанки (1913, п. Дрогобич). Рідше трапляються візерунки «трикветрів» у поєднанні з короткими мотивами «смереки» на перетинах ліній (1912–1913, с. Петранка, п. Калуш).

Бувало, що писанкарі з'єднували по два або три знаки, відтак виходили інші мотиви — зі двох «свастик» утворювалася восьмипелюсткова «ружа» (восьмираменна), з двох «трикветрів» — шестипроменева, рідше траплялися десятипелюсткові «ружі». У писанковій орнаментиці збереглося чимало назв мотиву «ружі», зафіксованих у різних регіонах [4, с. 1272–1274]. Для увиразнення місця цього мотиву у писанковій орнаментиці Бойківщини і Лемківщини слід виділити кілька композиційних варіантів «ружі» — від найпростішого двоколірного (тло цибулястого кольору, узор — білого) до багатобарвного:

1) десятикутні «ружі» на вершках і три такі ж на середньому полі, укладені горизонтально на тлі цибулястого кольору (Боберка — п. Турка);

2) восьмикутна «ружа» поміж «звездками» різного типу на гірчичному тлі (1913, Чорноріки, п. Кросно);

3) подвійна шестикутна чотириколірна «ружа» (білий, жовтий, оранжевий, тло брунатне) займає всю площину з обох боків (Карликів (?) — п. Сянок);

4) аналогічна восьмикутна «ружа» (Карликів (?) — п. Сянок).

Аналізуючи геометричні мотиви, зауважмо, що на Бойківщині та Лемківщині важлива роль відводилася крапкам (звідси мотив «на кропки») — у сполученні з іншими мотивами вони наділені певним змістом («на кропки і смерічки», мотиви крапчастих розеток та ромбів) або наявні в обрамленні окремих елементів, зокрема розетки або «равлика» (1911, Сторожі Великі, п. Сянок). На прикладі цієї писанки бачимо, що особливим для лемків був мотив «вісімки» — він

є не тільки на розподільчому пояску, а й поміж «равликами» на обох полях великоднього яйця. Цей символ нескінченності, ймовірно, виконував оберегову функцію. У бойківському писанкарстві популярним був мотив сонця («сонічка»), який переважно був доповнювальним, рідше головним.

Приваблюють композиції з цими мотивами в оздобленні чотири- і восьмипільних писанок, де розподільчими поясками є тонкі або подвійні кривульчасті лінії — очевидно, такий прийом застосовано з метою більшого акценту (п. Дрогобич). На основі вивчення записів Інвентарних книг МЕХП виявлено, що на Бойківщині поширеними були й інші геометричні мотиви: «переплітайка» (Белеїв — п. Долина), «на кропки і смерічки» (Солуків — п. Долина), «колоски і закрутасики» (Надіїв — п. Долина), «на квадратики», «на квадратики смерічкові», «на смерічки», «на смерічки і очка», «на колісці», «на хрестики колоскові», «на кривульки» (Тростянець — п. Долина), «на мотильці» [7, II]. Опрацьовуючи збірку бойківських писанок у Національному музеї Львова імені А. Шептицького, І. Гургула зафіксувала декілька оригінальних назв бойківських узорів: «закруцяхи», «качильці», «півколіщата», «кружильця», «ланцушок» тощо [2, с. 142–143].

У геометричному декорі писанок, для якого характерне поєднання численних елементів, провідне місце посідають хрещаті мотиви. Як уже зазначалося, в язичницькі часи свастика на писанках означала Всесвіт та чотири сторони світу, проте згодом цю функцію «перейняв» хрест, що став символом Ісуса Христа. Трикутник чи трикувтр як єдність землі, неба і вогню згодом став символізувати Трійцю — Бога Отця, Бога Сина і Бога Святого Духа. У прикрашенні писанок з різних регіонів України мотив хреста мав свої особливості — він міг бути головним або доповнювальним, а від цього залежали його розміри на площинах пам'яток. У композиційних схемах лемківських писанок мотив хреста переважно доповнювальний — поміж розетками, піврозетками та на кінцях (Чорноріки — п. Кросно).

Значно більше варіантів із мотивами хрестів (узори «хрестом», «на хрести») у декорі бойківських фондових писанок: малі прямі або скісні хрестики можуть бути довільно вплетені у розеткові схеми («на ружі»), укладені рядами горизонтально, міститися по одному-два поміж іншими мотивами (п. Дрогобич), служити розподільчим пояском або разом із «смерековим» ромбом прикрашати верхівку пам'ятки (Петранка, п. Калущ). Інваріантністю позначено композиційні схеми з грецькими хрестами, які, як писав М. Скорик,

«повстали зі свастики при сполученні кінців гачків з центром» [16, с. 27]. Можна виокремити кілька прикладів композиційних структур:

1) як основний мотив — чотири або більше грецьких хрестів, укладених уперек, та по одному на кінцях бойківських писанок на основі курячих яєць (Болехів, Белеїв — п. Долина), подібно як у Жукотині (п. Турка) [8, с. 111]; аналогічний приклад композиційної схеми спостерігаємо на полі гусячого яйця, де лінії трикутників-складових рівні та виразні — це підкреслює майстерність автора (Нижня Яблунька — п. Турка);

2) по одному мотиву грецького хреста поміщено у кожне з восьми полів писанки з розподільчим пояском у вигляді тонких ліній та рядів крапок обабіч (Якубів — п. Долина).

Звертаймо увагу на ще один мотив геометричного орнаменту, який у прикрашенні писанок застосовували в різних регіонах України. Йдеться про «клинці» — складний лінійний рисунок із сорока трикутників, які символізують поля; у варіанті зі смужками або цяточками в середині вони сприймаються як знаки засіяного поля. У християнські часи такі мотиви набули нового змісту і тлумачення, зокрема асоціюються зі сорокаденним постом або наявністю сорока святих мучеників. Символіку таких писанок пов'язували з побажаннями здоров'я, одруження, народження дітей, добробуту і доброго врожаю. Отже, цей знак можна ототожнювати з історією роду впродовж усього календарного року: релігійними і родинними святами, веселощами і трудовими буднями. Мотив «клинці» найбільше поширений на писанках з Опілля, Бойківщини, Поділля, Волині, Слобожанщини, менше трапляється в інших регіонах.

Візерунок «у сорок клинчиків» на писанках з Бойківщини міг мати різний фон та способи заповнення трикутників: цибулясте тло, розпис білого кольору та короткі штрихові лінії на частині трикутників (Витвиця, Тисова — п. Долина), «сорок клинців» — чорне тло, розпис білого кольору, розподільчий пояс у формі «драбинки»; частина трикутників із прокресленими короткими лініями (п. Долина); «на клинці і кропки», «на смерічки і клинці» (Якубів — п. Долина).

У декорі писанок рослинний орнамент слід аналізувати, починаючи від найпростіших складових, серед яких «квіти», «листки», до складніших мотивів — «гілка — букет — вазон» чи «дерево життя». Подаючи «квітки» на площинах яєць, майстрині здебільшого користувалися кількома типами поділу: на два, чотири, рідше — типу «барильце». У першому варіанті — семипелюсткові «квітки» великого розміру по обидва

боки писанки з розподільчим пояском у формі «драбинки» (Височан — п. Сянок). Цікавою є подача багатопелюсткових або крапчастих розеток по екватору писанки в обрамленні кількох «гребінчастих» смуг (тип писанки — «барильце»; п. Дрогобич).

Варіативність мотивів «гілок» на писанкових узорах простежується в їхній подачі на площині яєць, зокрема наявністю чи відсутністю розподільчих ліній, місцем компонування, розміром, наповненням стеблами, листками та розетками. Тож композиційна схема зазвичай досить виразна: спрямовані вгору дві вертикально укладені гілочки, водночас три такі ж зі скеруванням верхівок донизу писанки-«безпоясниця» — усе це створює певну динаміку, на перший погляд, спокійного мистецького задуму (1913, Карликів — п. Сянок). Темно-брунатний фон і поєднання триколірності ще більше посилюють це враження. Насиченою кольоровою гамою (поєднання білого, жовтого і червоного на брунатному тлі) виокремлюється композиційна схема бойківської писанки з подвійними гілками з трипелюстковими розетками, укладеними по полю писанки-«безпоясниця» (Рудки — п. Дрогобич). Почерговість мотивів звивистих «гілок» зі зображеннями риби, укладених вертикально, бачимо у композиційній схемі лемківської чотиріпильної писанки.

У бойківському та лемківському писанкарстві рідше трапляється мотив «вазона», так поширений в інших видах народного мистецтва, — з вазою або без неї, з розкішними гілками та листками тощо. Мотив «вазона» часто ототожнювали з наповненням символікою «деревом життя», адже ваза з квітами («повна ваза») для багатьох була «рослиною життя», символічним уособленням творчості. У декорі бойківських писанок мотив «вазона» виступає в ролі основного і доповнювального. На площинах двопильної писанки бачимо розкішні мотиви з розетками і листками з обох боків (Солуків — п. Долина), водночас в оздобленні ще однієї пам'ятки складниками композиційної схеми є «ружі» різного типу та інші елементи, а мотив «вазона» виступає доповнювальним (Цінева — п. Долина). Мінімалізм у зображенні такого мотиву простежуємо на полі писанки роботи лемківських майстрів — у ромбоподібній посудині одна «смерека», проте композицію збагачено символами «зірки», «зигзагу», «драбини», укладених по колу (1928, Лукавиця — п. Ліско).

Як уже йшлося, у декорі шпильчастих бойківських і лемківських писанок звіриний орнамент переважно не відтворює цілих тварин чи птиць, а лише окремі їхні частини, здебільшого «курячі лапки». Із писанкового орнаменту лемків виокремлюємо рідкісне зображення

риби як символу Ісуса Христа. У порівнянні з різнокольоровими пам'ятками гуцульських (Косів, Пістинь) та сокальських писанкарів лемківські майстри зображували рибу більш стилізовано, докладно не виписуючи її складових елементів та не добираючи кольорів. Наприклад, в основі схеми — на червоному тлі одноколірний розпис двох вертикально укладених риб, які чергуються з гілками.

У фондовій збірці є кілька писанок із фігурними зображеннями, зокрема пам'ятка з Бойківщини, на якій відтворено одну зі сенок господарської діяльності: фігура чоловіка з батою — з одного боку та коня — з іншого (узор «на хлопця і коня»; Якубів — п. Долина).

Елементами декору можна вважати і написи на писанках — у писанкарстві України вони мають різний зміст і наповнення. Такі написи з'являються спорадично, проте є місцевості, де вони зовсім не відомі. Найбільше написів пов'язано зі святом Великодня: «Христос Воскрес» на повздовжньому чи поперечному розподільчому поясах пам'яток або обабіч пояса, рідше трапляється аббревіатура «Х. В.», в інших написах йдеться про авторів писанок (позначено ім'я та прізвище повністю або скорочено), також зустрічаються написи з позначенням року чи місцевості, християнські привітання, вирази Служби Божої та слова з молитви [4, с. 1287–1289].

Ймовірно, у писанкарстві Бойківщини та Лемківщини цей спосіб оздоблення пам'яток не був поширеним. На площинах бойківських великодніх яєць виявлено позначення року виконання — «1914» в оточенні мотивів «смерічок» і «сонічок» (назва взору «на квадратики смерічкові»; Тростянець — п. Долина). Інколи трапляються писані літери-ініціали авторів, наприклад, «Д» і «Д» (Лужок Горішний — п. Турка), «П» і «Н» (п. Дрогобич). Як бачимо, писанкарі зосереджувалися більше на знаках-символах, через які передавали свої вірування, історію роду, сподівання на краще життя, замилювання до природи та світу тощо.

Висновки. Упродовж віків писанка для українців завжди була мірилом світосприйняття, неодмінним атрибутом великоднього кошика, оберегом для родини — «на здоров'я і добробут», «на добрий урожай», «для доброї долі родини», «від грому та блискавки», своєрідною емблемою кохання і заручин, елементом традиційних святкових ігор, предметом не лише календарних, а й родинних обрядів, своєрідною декоративною оздобою помешкань, згодом атрибутом музейних та приватних колекцій, підставою для наукових досліджень тощо.

У статті проаналізовано збірку писанок першої третини XX століття, які зберігаються фондах МЕХП та походять із двох історико-етнографічних регіонів — Бойківщини та Лемківщини. У ході мистецтвознавчого дослідження опрацьовано пам'ятки, записи на сторінках Інвентарних книг музею як важливих документів, а також написи на писанках. За технологією виготовлення великодні яйця з цих регіонів поділяємо на крашанки, шпильчасті, шкрябанки та писанки, виконані писальцем способом резервування. Зазначено основні інструменти для написання, подано відомості про авторів, час написання, кому і коли дарували, вказано давні назви візерунків тощо.

У декорі писанок Бойківщини та Лемківщини домінують геометричні узори, проте не дрібні, як на писанках з Гуцульщини та Покуття, а досить великого розміру зі зазвичай продуманою композиційною схемою, де кожен елемент наділено певним змістом та символікою. Серед мотивів шпильчастого розпису виокремлюємо «звіздки», «півзвіздки», «сонічка», «смереки» тощо. Найбільше збережено писанок, створених за допомогою воску та писальця (писачка). Із узорів рідкісними та оригінальними є мотиви «свастики», «трикветра», «руж», «хрестів» найрізноманітніших модифікацій, рослинні мотиви (розетки, листки, звивисті гілочки) й зооморфні («курячі лапки»), зображення риб (Лемківщина) та антропоморфні образи (Якубів — п. Долина, Бойківщина). При створенні одних писанок очевидними були талант і майстерність авторів, інших — не зовсім чіткі лінії та не зовсім вдале композиційне вирішення, проте кожна писанка просякнута любов'ю її автора та вірністю традиціям.

Література

1. Горняткевич Д. Роля жінки в повстанні українського народного мистецтва. *Нова Хата*. 1930. Ч. 9. С. 1–3.
2. Гургула І. Писанки Східної Галичини й Буковини в збірці Національного Музею у Львові. *Матеріали до етнології й антропології*. 1929. Т. XXI–XXII. Ч. 1. С. 131–156.
3. Гургула І. Роля жінки у зберіганні людського мистецтва. *Нова Хата*. 1930. Ч. 1. С. 5.
4. Івашків Г. Збірка писанок Музею етнографії та художнього промислу: особливості декору. *Народознавчі зошити*. 2024. № 5. С. 1258–1294.
5. Івашків Г. Мотив «вазона» в українській народній кераміці XVI — першої половини XX століть. *Народознавчі зошити*. 2000. № 5. С. 860–889.
6. Івашків Г. Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 544 с.

7. Інвентарні книги Музею НТШ.
8. Кобільник В. Матеріальна культура села Жукотина, Турчанського повіту. *Літопис Бойківщини*. 1937. Ч. 9. С. 76–115.
9. Коковський Ф. Писанки на Лемківщині. *Життя і знання*. 1934. № 4. С. 100–101.
10. Кордуба М. Писанки на галицькій Волині. *Матеріали українсько-руської етнології* / За ред. Х. Вовка. Т. 1. Львів: [Б. в.], 1899. С. 169–210.
11. Ляшенко О. Г. Писанки. *Бойківщина. Історико-етнографічне дослідження*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 295–297.
12. Ляшенко О., Горбаль М. Писанка. *Лемківщина: у 2 т. Т. 2: Духовна культура*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. С. 317–329.
13. Маркович П. Українські писанки Східної Словаччини. *Науковий збірник Музею української культури в Свиднику*. № 6. Кн. 2. Братислава: Братиславське словацьке педагогічне вид-во; Відділ української літератури в Пряшеві, 1972. 196 с.
14. Олійник О. Писанка. *Етнографічні групи українців Карпат. Бойки*. Харків: Фоліо, 2020. С. 529–536.
15. Олійник О. Писанка. *Етнографічні групи українців Карпат. Лемки*. Харків: Фоліо, 2020. С. 303–310.
16. Скорик М. Бойківські писанки (Нарис). *Літопис Бойківщини*. Самбір, 1934. Ч. 4. С. 20–28, 5 табл.
17. Смолій Ю. Писанкарство. *Історія декоративного мистецтва України*. Т. 3: Мистецтво XIX століття. Київ: ІМФЕ, 2009. С. 191–203.
18. Станкевич М. Писанкарство / Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. *Декоративно-прикладне мистецтво*. Львів: Світ, 1992. С. 217–219.
19. Тарнович Ю. Лемківщина: Матеріальна культура. Краків: Українське видавництво, 1941. 160 с.
20. Щербаківський В. Основні елементи походження орнаменту українських писанок та їхнє походження. Прага: Видання українського історично-філологічного товариства в Празі, 1925. 34 с.
21. Krček F. Pisanki w Calicyi. *Lud*. Т. 4. Lwow, 1898. 231 s.
22. Sydorowycz S. Pisanki ukraińskie. Pisanki wszesnohistoryczne. *Praca ręczna: Rocznik*. Warszawa: Tow. Miłośników robot ręcznych, 1927. S. 20–49, 10 tabl.
23. Udziela S. Ziemia Łemkowska przed półwieczem. Lwów: Nakładem Towarzystwa Ludoznawczego, 1934. S. 32. Rys. 12.

References

1. Horniatkevych, D. (1930). Rolia zhinky v povstavanni ukrainskoho nar. Mystetstva [The Role of Women in the Revival of Ukrainian Folk Art]. *Nova Khata*, 9, 1–3 [in Ukrainian].

2. Hurhula, I. (1929). Pysanky Skhidnoi Halychyny y Bukovyny v zbirtsi Natsionalnoho Muzeiu u Lvovi [Easter Eggs From Eastern Galicia and Bukovina in the Collection of the National Museum in Lviv]. *Materialy do etnologii y antropologii*, XXI–XXII(1), 131–156 [in Ukrainian].
3. Hurhula, I. (1930). Rolia zhinky u zberihanniu liudovoho mystetstva [The Role of Women in Preserving Folk Art]. *Nova Khata*, 1, 5 [in Ukrainian].
4. Ivashkiv, H. (2024). Zbirka pysanok Muzeiu etnografii ta khudozhnoho promyslu: osoblyvosti dekoru [Collection of Easter Eggs at the Museum of Ethnography and Artistic Crafts: Decorative Features]. *Narodoznavchi zoshyty*, 5, 1258–1294 [in Ukrainian].
5. Ivashkiv, H. (2000). Motyv “vazona” v ukrainskii narodnii keramitsi XVI — pershoi polovyny XX stolit [The “Flowerpot” Motif in Ukrainian Folk Ceramics of the 16th to the First Half of the 20th Centuries]. *Narodoznavchi zoshyty*, 5, 860–889 [in Ukrainian].
6. Ivashkiv, H. (2007). *Dekor ukrainskoi narodnoi keramiki XVI — pershoi polovyny XX stolit* [Decor of Ukrainian Folk Ceramics of the 16th — First Half of the 20th Centuries]. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. *Inventarni knyhy Muzeiu NTSh*. (n.d.). [Inventory Books of the Shevchenko Scientific Society Museum] [in Ukrainian].
8. Kobilnyk, V. (1937). Materialna kultura sela Zhukotyina, Turchanskoho povitu [Material Culture of the Village of Zhukotyina, Turchansk District]. *Litopys Boikivshchyny*, 9, 76–115 [in Ukrainian].
9. Kokovskyi, F. (1934). Pysanky na Lemkivshchyni [Easter Eggs in Lemkivshchyna]. *Zhyttia i znannia*, 4, 100–101 [in Ukrainian].
10. Korduba, M. (1899). Pysanky na halyzkii Volyni [Easter Eggs in Galician Volyn]. *Materialy ukrainsko-ryskoi etnologii*, 1, 169–210 [in Ukrainian].
11. Liashenko, O. H. (1983). Pysanky. *Boikivshchyna. Istoryko-etnografichne doslidzhennia* (pp. 295–297). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
12. Liashenko, O., & Horbal, M. (2002). Pysanka. *Lemkivshchyna*. Vol. 2: *Dukhovna kultura* (pp. 317–329). Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
13. Markovych, P. (1972). Ukrainski pysanky Skhidnoi Slovaichchyny [Ukrainian Easter Eggs of Eastern Slovakia]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury v Svydnyku*, 6(2) [in Ukrainian].
14. Oliinyk, O. (2020). Pysanka. *Etnografichni hrupy ukrainsiv Karpat. Boiky* (pp. 529–536). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
15. Oliinyk, O. (2020). Pysanka. *Etnografichni hrupy ukrainsiv Karpat. Lemky* (pp. 303–310). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
16. Skoryk, M. (1934). Boikivski pysanky (Narys) [Boiko Easter Eggs (Essay)]. *Litopys Boikivshchyny*, 4, 20–28 [in Ukrainian].
17. Smolii, Y. (2009). Pysankarstvo [Easter Egg Painting]. *Istoriia dekoratyvnoho mystetstva Ukrainy*. Vol. 3: *Mystetstvo XIX stolittia* (pp. 191–203). Kyiv: IMFE [in Ukrainian].
18. Antonovych, Y., Zakharchuk-Chuhai, R., & Stankevych, M. Pysankarstvo [Easter Egg Painting]. *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo* (pp. 217–219). Lviv: Svit [in Ukrainian].
19. Tarnovych, Y (1941). *Lemkivshchyna. Materialna kultura* [Lemkivshchyna. Material Culture]. Krakiv: Ukrainske vydavnytstvo [in Ukrainian].
20. Szszerbakivskyi, V. (1925). *Osnovni element pochodzennya ornamentacii ukrainskykh pysanok ta ichnie pochodzennia* [The Main Elements of Ukrainian Pysanka Ornamentation and Their Origins]. Praga: Vydannia ukrainskogo iistoryczno-filologicznego towarzystwa v Prazi [in Ukrainian].
21. Krczek, F. (1898). Pisanki v Calicyi [Easter Eggs in Galicia]. *Lud*, 4. Lviv [in Polish].
22. Sydorowycz, S. (1927). Pisanki ukraińskie. Pisanki wszesnohistoryczne [Ukrainian Easter Eggs. Prehistoric Easter Eggs]. *Praca renczna: Rocznik* (pp. 20–49). Warszawa: Tow. Miłosników robot rencznych [in Polish].
23. Udziela, S. (1934). *Ziemia Łemkowska przed pułwieczem* [The Lemko Region Before the Turn of the Century]. Lviv: Nakładem Towarzystwa Ludoznawczego [in Polish].

Ілюстрації

1. Писанка («шпильчаста»). Перша третина XX століття, Блажів, п. Самбір (Бойківщина)
2. Писанка («шпильчаста»). Перша третина XX століття, п. Дрогобич (Бойківщина)
3. Писанка («шпильчаста»). Перша третина XX століття, Бойківщина
- 4а/б. Писанка («шпильчаста»). Перша третина XX століття, п. Сянок (Лемківщина)
- 5а/б. Писанка («шпильчаста»). 1913, Чорноріки, п. Кросно (Лемківщина)
6. Писанка («шпильчаста»). 1913, п. Самбір (Бойківщина)
7. Писанка («різб'янка»). 1936, Ясениця Замкова, п. Турка (Бойківщина)
8. Писанка («різб'янка»). Перша третина XX століття, Саджава, п. Богородчани (Бойківщина)
9. Писанка. 1911, Сторожі Великі, п. Сянок (Лемківщина)

Стаття надійшла до редакції 10.08.2024

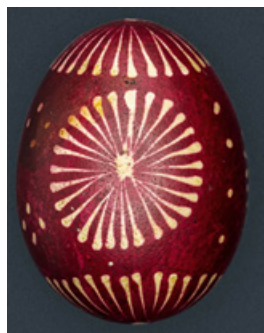
Іл. 1

Іл. 2

Іл. 3

Іл. 4а

Іл. 4б

Іл. 5а

Іл. 5б

Іл. 6

Іл. 7

Іл. 8

Іл. 9